

Asia: VN/26031/2020-VM-5

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain muuttamisesta

VTJ-lain muutokset

- **Näettekö ehdotetun VTJ-lain muutoksen tehokkaaksi keinoksi vähentää tietoturvaloukkausten uhreille aiheutuvaa vahinkoa? Onko muita tehokkaampia keinoja vähentää uhreille aiheutuvaa vahinkoa?**
- **Viitaten kappaleeseen 4.1. keskeisistä ehdotuksista, tulisiko selvitysvastuun jakautumisesta säätää henkilötunnuksen muuttamista hakevan ja Digi- ja väestötietoviraston välillä? Tulisiko Digi- ja väestötietovirastolle säätää jokin erityinen tiedonsaantioikeus vireillä olevaan rikosasiaan liittyvistä tiedoista siinä tapauksessa, että selvitysvastuun jakautumisen katsottaisiin edellyttävän nykyistä laajempaa tiedonsaantioikeutta?**

Kuluttajaliitto katsoo, että henkilötunnuksen muuttamisen tulisi olla nykyistä helpompaa. Ehdotetussa luonnoksessa hallituksen esitykseksi henkilötunnuksen muuttamiselle asetetut kriteerit ovat kuitenkin edelleen tiukat. Kuluttajaliitto katsoo, että hallituksen esitysluonnoksen ilmaus ”olosuhteiden perusteella olisi ilmeistä, että henkilötunnusta tullaan käyttämään rikollisiin tarkoituksiin” on ilmeisyysvaatimuksen osalta liian tiukka kriteeri. Kuluttajaliitto esittää, että ilmaus muutetaan esimerkiksi seuraavaksi ”olosuhteiden perusteella olisi todennäköistä, että henkilötunnusta tullaan käyttämään rikollisiin tarkoituksiin”. Esitetty 12 a § tuo useita vaatimuksia henkilötunnuksen muuttamiseen ja voidaan nähdä, että lievempi 3 momentin 3 kohta olisi perusteltu, jotta henkilötunnuksen muuttaminen olisi tosiasiallisesti mahdollista kansalaisille säädetyissä tilanteissa. Edellytysten lieventämistä tukee myös hallituksen esitysluonnoksen ilmaisu siitä, että henkilö itse on parhaassa asemassa arvioimaan, onko henkilötunnuksen vaihtaminen perusteltua. Jos nykyinen muotoilu pidetään kuitenkin ennallaan, hallituksen esitysluonnokseen tulisi lisätä esimerkkejä siitä, milloin tilannetta voidaan pitää sellaisena, että ilmeisyysvaatimus täyttyy.

On hyvä, että nyt ehdotetussa laissa poistetaan edellisen säädöksen vaatimus väärinkäytösten toistuvuudesta. Kuluttajaliitto toteaa kuitenkin, että ehdotetun säännöksen ensimmäinen vaatimus 1) henkilötunnus on rikoksen seurauksena kolmannen osapuolen tiedossa, ei kata kaikkia mahdollisia tilanteita, joissa henkilötunnuksen vaihtaminen voi tulla tarpeen. On esimerkiksi

mahdollista, että henkilö itse tulee erehdyksessä paljastaneeksi henkilötunnuksensa sosiaalisen median alustoilla tai vastaavassa paikassa, jossa se voi päätyä lukuisten kolmansien tahojen tietoon. Luonnoksessa hallituksen esitykseksi on huomioitu tämä problematiikka ja todettu, että muun kuin rikollisen perusteen vaatimus ei ole mahdollista toteuttaa kiireellisessä aikataulussa. Kuluttajaliitto toteaa, että henkilötunnuksen vaihtaminen on kiireellistä saada nopeasti uudistettua. Muita kuin rikosperusteisia tarpeita henkilötunnuksen vaihtamiselle on syytä arvioida mahdollisimman pian.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi on nostettu esiin mahdollisia haasteita, joita henkilötunnuksen muuttaminen voi aiheuttaa kansalaiselle esimerkiksi hänen toimiessaan kuluttajana. Niin kuin luonnoksessakin hallituksen esitykseksi on tuotu esiin, viranomaistaholta tulevan ohjeistuksen merkitys on keskeinen silloin, kun kansalainen harkitsee henkilötunnuksen vaihtoprosessiin ryhtymistä. Ohjeistusta tulee antaa yrityksille, muille viranomaisille sekä kansalaisille ja siinä tulee huomioida tiedon ymmärrettävyys ja eri asiakasryhmien tarpeet. On myös huomioitava, että kaikilla luonnollisilla henkilöillä ei ole mahdollista tehdä hakemusta sähköisesti tai luottamus sähköisiin välineisiin on saattanut tietomurron seurauksena järkkäytyä.

Kansalaisella tulisi olla selvä näkemys siitä, mitä hänen tulee tehdä, jotta henkilötunnuksen vaihtaminen onnistuu sujuvasti. Toisaalta kansalaiselle on annettava selkeää tietoa ennen henkilötunnuksen vaihtoprosessia siitä, mitä asioita henkilötunnuksen vaihtaminen tulee häneltä edellyttämään. Henkilötunnuksen vaihtaminen on henkilölle hyvin merkittävä asia. Tästä syystä on tärkeää, että julkinen valta pyrkii kaikin toimin edesauttamaan sitä, että mahdolliset henkilötunnuksen käyttöön liittyvät ongelmakohdat minimoidaan. Voidaan nähdä, että henkilötietoihin kohdistuvan tietomurron uhri on erityisen haavoittuvassa asemassa. Tästä syystä on hyvä, että luonnoksessa hallituksen esitykseksi esiintuotu neuvontavelvollisuus koskisi myös yksityisen sektorin puolelta asioita, jotka mahdollisesti vaativat luonnolliselta henkilöltä toimia, ja joilla voi olla suuri merkitys uhrin oikeusasemaan. Neuvontavelvollisuuden tulisi olla mahdollisimman laaja.

Kuluttajaliitto katsoo, että tiedonsaantioikeus ja selvitysvastuu tulisi olla Digi- ja väestötietovirastolla. Henkilötunnuksen vaihtamista hakevalle henkilölle ei voida asettaa korkeaa selvitysvastuuta vaan selvitysvastuu tulee olla viranomaisella.

Vaikutusten arviointi

- **Keskeiset kehitys- ja tarkennuskohteet esityksen vaikutusten arvioinnin osalta (esimerkiksi vaikutukset tietoja käsittelevien tiedonhallintaan ja tietoaaineistojen muodostamiseen tai vaikutukset asiakkaisiin, mikäli asiakas ei ole toteuttanut hänen vastuullaan olevia toimenpiteitä).**

Henkilötunnuksen vaihtaminen edellyttää kansalaiselta monenlaisia toimenpiteitä, joilla saattaa olla esimerkiksi taloudellisia vaikutuksia. Jatkovalmistelussa onkin kiinnitettävä huomiota kansalaiselle aiheutuvien vaikutusten arviointiin ja turvattava myös erityisryhmien yhdenvertaiset mahdollisuudet henkilötunnuksen vaihtamiselle.

Yleiset kommentit

- **Yleiset kommentit hallituksen esityksen luonnoksesta**

Kuluttajaliitto kannattaa luonnosta hallituksen esitykseksi. Henkilötunnuksen muuttaminen on keskeinen keino identiteettivarkausrikosten uhrien auttamiseksi. Psykoterapiakeskus Vastaamoon kohdistunut tietomurto osoitti, että henkilötunnuksen vaihtamisen tulisi olla nykyistä helpompaa ja uudistukselle on tarvetta. On selvää, että Vastaamon tietomurron uhrien auttamiseksi tulee tehdä kiireellisesti kaikki tarvittavat toimet. Samalla viranomais- ja säädösten tasolla on pyrittävä estämään ja ennakoimaan mahdollisia tulevia tietomurtoja ja ohjaamaan yhteiskunnan tietojärjestelmien kehitystä siihen suuntaan, että henkilötunnuksen käyttö yksilöiden tunnistamisen välineenä vähenisi sekä julkisissa että yksityisissä palveluissa. Yksilöiden vahvaa tunnistamista tulee edellyttää kaikilta kaupallisilta toimijoilta eli esimerkiksi hyödykesidonnaisia kertaluottoja tarjoavilta yrityksiltä. Kuluttajaliitto kannattaa työryhmän ehdotusta siitä, että jatkotyössä olisi tarkasteltava, millä keinoin henkilötunnuksen käyttöä voitaisiin ohjata lisää. Henkilötunnusta ei ole tarkoitettu henkilöiden tunnistamiseen.

Lumijärvi Julia
Kuluttajaliitto – Konsumentförbundet ry